

**Sayın Rauf R. Denктаş'ın
“Karkot Deresi” Adlı Eserinde Geçen
Kıbrıs Türk Halk Bilimi ile İlgili Unsurlar**

Metin AKAR*

Araştırma Makalesi

Geliş Tarihi / Received: 21 Haziran 2021 / 21 June 2021

Kabul Tarihi / Accepted: 05 Ağustos 2021 / 05 August 2021

(Bu makale, ithenticate yazılımınca taranmıştır.)

Öz: Geçmiş zamanlardaki halk kültürü ile yaşayan halk kültürünü mukayese etmek için hatırat türü eserlere başvurulmasının yararlı olacağı kanaati ile bu çalışma yapılmıştır. Sayın Denктаş'ın *Karkot Deresi* adlı eseri bu sebeple ele alınmış; barınak ve konutlar, aydınlanma araçları, taşıtlar, ekonomi türleri, beslenme ve mutfak kültürü, giyim, kuşam, süs, halk inançları, töreler, âdetler, gelenekler, görenekler, fal, büyü, rüya yorumu, mezar ziyareti, halk edebiyatı, halk dili açısından incelenmiş; elde edilen bilgiler Sedat Veyis Örnek'in *Türk Halk Bilimi* adlı eserindeki listeye

* **Prof. Dr.**, İstanbul Aydın Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü. İstanbul / TÜRKİYE. metinakar@aydin.edu.tr, <http://orcid.org/0000-0003-3847-0561>
DOI: 10.17932/IAU.TURKLUK.2015.011/turkluk_v07i2001

göre sınıflandırılmıştır. Standart Türkiye Türkçesinde kullanılmayan veya az kullanılan bazı kelimelerin karşılıkları tespit edilmiş; sözlüklerde bulunmayanların karşılıkları da verilmiştir. Eserde en çok halk inançları, töreler, âdetler, gelenekler ve görenekler konularında malzeme bulunduğu görülmüştür. Çalışmanın sonunda hatıra türünden olan bir eserde halk bilimi için zengin ve değerli malzemeler bulunabileceğini bilim âleminin dikkatine sunduk.

Anahtar Kelimeler: *Rauf R. Denктаş, Kıbrıs, Karkot Deresi, Türk Halk Bilimi.*

Elements Related to Turkish Cypriot Folklore in Rauf R. Denктаş's "Karkot Deresi"

Abstract: We performed this study with the idea that it would be useful to refer to memoirs in order to compare the folk culture of the past with the living folk culture. To achieve this, Mr. Denктаş's work called *Karkot Deresi* was discussed; in terms of shelters and houses, means of enlightenment, vehicles, types of economy, nutrition and cuisine culture, clothing, ornaments, folk beliefs, customs, traditions, fortune telling, magic, dream interpretation, grave visitation, folk literature, folk language examined; The information obtained was classified according to the list in Sedat Veyis Örnek's *Türk Halk Bilimi (Turkish Folklore)*. The equivalents of some words

that are not used or rarely used in Standard Turkey Turkish have been determined; the equivalents of the ones not found in the dictionaries are also given. In the study, it has been seen that there are mostly materials on folk beliefs, customs, and traditions. In the conclusion of the study, we saw and showed that rich and valuable materials for folklore can be found in a piece of memorabilia.

Key Words: *Rauf R. Denktaş, Cyprus, Karkot Stream, Turkish Folklore.*

Giriş

Halk bilimi ile ilgili malzemenin sadece halkın hayat ve hafızasında bulunmadığını, bu konuda, yazılı eserlerde de dolaylı veya dolaysız olarak verilmiş bilgiler olacağı, bu alanda çalışma yapan uzmanlarımız tarafından bilinir. Özellikle hatıra türündeki eserlerin halk bilimi açısından zengin malzeme bulundurdıkları hiç unutulmamalıdır. Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti 1. Cumhurbaşkanı Rauf R. Denktaş, bir millî lider, başarılı bir devlet adamı ve politikacı olduğu kadar iyi bir yazardır da. Bu yazının kaynağını teşkil eden *Karkot Deresi* (İstanbul 1996) adlı kitabı da onun bir solukta okunuveren eserlerinden biridir.

Karkot Deresi'ne sunuş yazan Doğan Harman, yazısını şöyle bitirir: “Karkot Deresi'nin sadece Denktaş'ın çocukluk

anıları ile sınırlanmadığını belirtmem gerekiyor... Bu yüzden *Karkot Deresi*'ne girmek zahmetini gösteren herkes orada sadece bir politikacı veya lider değil, bir insan olarak Denktaş'ın manevî dünyası hakkında çok değerli şeyler bulacaktır..." (Harman, 1996: 4). Biz de bu *derede* dolaşırken gördüğümüz farklı şeylere, Kıbrıs Türk halk bilimi unsurlarına, bu makale ile değinmek istedik.

Karkot Deresi'nde geçen Türk halk bilimi unsurlarını on ana başlık altında toplayabiliriz. Bu sınıflandırma ve sıralamada Sedat Veyis Örnek'in tasnif listesine uyulmuştur (Örnek, 1995: 17-21).

1. Barınak ve Konutlar

Sayın Denktaş bu konuda bize iki tip konut tanıtım veya tasviri yapar. Bunların ilki Ayfıban köyünde, Muhtar Kara Hasan'ın evidir. Ancak bu evin mimarîsi ve döşenmesi hakkında hiçbir ayrıntı yoktur. Sadece damının, yazın üzerinde yatmaya uygun olduğu "*Hasan eniştemle Dudu halam damda yatarlardı yazları*" diye belirtmiştir. İkinci tip konutlarda Lefkoşa ve Bafta olan Türk evlerinden bahsedilir. Mahmut Paşa Sokağı'ndaki 21 numaralı ev, Denktaş'ın çocukluğunun geçtiği ev olup kitapta en teferruatlı olarak tasvir edilen, bölmelerinin fonksiyonları belirtilen ev, bu evdir:

“Evin girişinde, merdiven altı vardı. Bisikletlerimizi oraya koyardık. Solda bir uzun oda vardı. Bu hem oturma odamızdı, hem de benim yatak odamdı. Pencereleri dışa, havliya açılırdı. Burada dört talvarı¹ mız vardı. Çiçek yetiştirirdik. Bunun sağında büyük bir oda misafir geldikçe açılan misafir odasıydı. Ablam için alınan piyano bu odanın en görkemli ve en az kullanılan möblesiydi. Bu odanın bitişiğinde, ninelerimin kaldığı tahtalı oda, bunun altında kömürlük vardı... Kömürlüğe 3-4 basamaktan inilirdi; kapısı alt havliya açılırdı. Bunun kenarında küçük bir kiler, kilerin yanında bir yemek odası vardı. Yemek odasından mutfağa geçilirdi ve altından yanan küçük kubbeli hamam da mutfağa açılırdı. Böylelikle odalar sokağa bakan alt üst iki odanın oluşturduğu bir hat ile diğer odaların oluşturduğu bir “L” şeklindeydi. Bunun içi büyük bir mersim ağacının erik ve kayısı ağaçları ile birleşerek gölgelediği geniş havuzlu ve hazneli bir avluyu oluşturmaktaydı. Yasemin ve günnasir² [yaban gülü] ile turunç, mandalin, potakal ve hurma ağacı

---

¹ talvar, Eski Anadolu Türkçesinde “çardak, kulübe” anlamındadır. Bkz.: Yeni Tarama Sözlüğü, Ankara 1983, s. 201. Bu anlam TDK Derleme Sözlüğü (Türkiye Türkçesi Ağızları Sözlüğü)nde de vardır.

² günnasir, Farsça “gül-i nesrîn”in Kıbrıs ağzındaki şeklidir. (M. Akar)

tabloyu tamamlardı. Yüz numara havlının sonunda, kümesin yanındaydı.” (1996: 118, 120)

Çok basit tarifi yapılan bir ev de yine Bafta, Saffet Hanımın evidir:

“Kapıyı girer girmez uzun koridorumsu bir düzlükten geçerek karşılıklı odalardan birine geçilirdi.” (1996:124)

Denктаş'ın Bafta bulunan doğduğu ev hakkında da verdiği bilgiler vardır:

“... bu küçük bahçeli, iki katlı, güzel, rahat, eski Türk evi ...” (1996: 123)

Kitapta, ev eşyası ve mobilyalardan fazlaca bahsedilmez. Ayfiban köyünde Muhtar Hasan'ın evindeki karyola ve çarşafklar ile ablasının Lefkoşa'daki evlerinde duran piyanosu, ninesinin seccadesi bunun birer istisnaları olabilir:

“... bana kalırdı dört sütunlu gelin yatağı. ... Günnasir ve yasemin kokardı çarşafşar ...” (1996:14)

“...Ablam için alınan piyano bu odanın [misafir odasının] en görkemli ve en az kullanılan möblesiydi.” (1996: 118)

“[Yılanlardan] “bir tanesi ninemin seccadesinin arasında uykuya dalmıştı.” (1996: 118)

Görölmektedir ki, "Muhtar Hasan'ın, yazın damında yatılan evi" ile "Lefkoşa ve Bafta olan Türk evleri", Sayın Denктаş'ın tasvirlerinde yer almaktadır. Çoğu ev sade bir şekilde tasvir edilirken, çocukluk evi detaylıca anlatılmıştır ve bu detayların satır aralarında yazarın hissetmiş olabileceği nostalji sezilebilmektedir.

2. Aydınlanma Araçları

Kıbrıs'ta evler, o devirlerde yağ kandili ve gaz lâmbası ile aydınlatılırdı:

“[Ayfiban'daki evde] Bir yağ kandilinin kokusu...”
(1996:15)

“[Ayfiban'daki evde] ... gaz lâmbalarının henüz yanmadığı o alaca karanlıkta...” (1996:13)

Yazar, yağ kandillerinin kokusu ve gerekliliği hususunu yazılarında betimlemektedir. Bu durum aslen, dönem göze alındığında son derece doğaldır. Kandil hayatın vazgeçilmezleri arasındadır ve bu nedenledir ki sadece karanlığı değil, insanların geçmişlerini de aydınlatan bir hatıratır âdeta.

3. Taşıtlar

Lefkoşa'da eskiden taşıt aracı olarak bisiklet, mahallî adı “karotsa” olan fayton kullanılırdı:

"... açık hava kahvehanesine bazan bisikletle, ..., bazan da karotsa ile giderdik. Karotsada benim yerim arabacının yanıydı. ... Karotsaların rağbette olduğu yıllardı." "Sarayönü denilen Atatürk Meydanının çevresinde, bugün taksilerin bekleştiği şekilde, karotsalar bekledi." (1996:41)

"Evin girişinde, merdiven altı vardı. Bisikletlerimizi oraya koyardık." (1996:118)

Yazar, ulaşımaya yönelik anılarını okura sunarken, "faytonların yerini taksilerin alması"nın belirtmesi, ister istemez bir hüçün durumu ve belki gizil bir "ah çekme" olarak yorumlanabilir.

4. Ekonomi Türleri (Avcılık, Besicilik)

İnsanlık tarihinin en eski ekonomik kurumlarından biri de avcılıktır. Avcılar ya hayatı idame maksadıyla yaban hayvanlarını avlar, yerler veya mevcut birikmiş beslenme kaynaklarına veya canlarına tasallutta bulunan yaban hayvanlarını öldürürler. Bu faaliyetlerin ikincisi bir mal ve hizmet arzından çok, mevcudun korunmasına yöneliktir. Fareler de insanların gıda stoklarına ortak olan en önde gelen zararlılardır. Ayfiban köylüleri bir avcılık yönteminden yararlanıp fareleri tel kapanla tutar öldürürler:

“Benim köyde olduğum günlerde yatağın altındaki fare kapanının hiç fare yakalamadığından yakınırđı Hasan eniştem. Yakalanan farelerin başına kaynar su dökerek öldürdüklerini görmüştüm bir kez. Ondan sonra herkesten erken uyanır, yakalanan fareleri serbest bırakırdım.” (1996:15)

Fareleri yok etmenin bir yolu da bu işi evlerde yaşayan zararsız yılanlara havale etmekmiş:

“Bir yağ kandilinin kokusu, köşede yığılmış buğday yığınlarından fişkırان sıcak kokuya karışırđı ve tavan arasında oynaşırđı fındık fareleri. Arada sırada bir süzülme duyulurdu. Yılanın saldırısı ve çığlıklar atardı fındık fareleri! ... Saatlerce bu harekâtı izlerdim ve farelerle yılanlar arasındaki savaşın dehşeti içinde uyuyakalırdım.” (1996: 14-15)

İşte bu yararlı hizmetleri sebebiyle “kara yılanlar”a dokunulmazmış:

“Kömürlük, yılanları ve fareleri ile meşhurdu. Kara yılan uğurdu, onlara dokunulmazdı, fakat ‘batsali’ (karışık renkli) yılanlar zehirliydi.” (1996: 118)

Çiftçilerin farelerle tarihî mücadelesinde yine aslı görev yılanlara değil kedilere ait olmalıdır:

"Tekir adında kurşunî renkli bir kedimiz vardı. Güçlü kuvvetli bir kedi idi. Başlıca hünere kömürlükteki farelerin amansız düşmanı oluşuydu." (1996: 118-119)

Sayın Denктаş'a göre Kıbrıs Türkünün "silâha karşı merağı vardır." (1996: 21) Bu, soyunun özelliğı olduğu gibi belki adada can güvenliğinin sağlanması için gereklidir. Barış zamanında av silâhları ile avlanma bir nevî savaş talimidir. Başlıca av hayvanları tavşan, keklik ve cikladır³:

"Kutrafanın keklikleri daha iri olurlardı ve daha şakrak öterlerdi." (1996:105)

"Haldığımız evin bahçesini dolduran kara ciklalardan beş on tane vurup ev sahibine versem çok sevinir diye düşünüyordum." (1996: 21)

Tavşan vurmak için tüfek şart değildir. Bazı çobanlar, çoban değneğı ile de aynı işi yapabilirler:

"Halil enişte, çoban değneğı ile tavşan avlayışını anlatır," (1996: 105)

---

³ Cıkla, boz renkte, gagası sivri, böcek ve yere düşen kara zeytinleri yemeyi seven bir göçmen kuş türüdür. (Hakeri,1992:77). Göç yolu ada üzerinden geçtiğı için burada konaklar ve avlanırlar. Kebap, haşlama ve turşusu yapılarak yenir (Şanlıol, 1998: 127-128).

Ekonomi türlerinin o devirde en gelişmiş olanı hayvancılıktır. Kıbrıs Türkleri koyun, keçi, at, eşek, köpek, kedi ve tavuk beslerler:

“Halil enişte de çobandı fakat onun davarı koyun davarıydı.” (1996:16)

“Keçiler dağda serbest dolaşırlardı sabaha dek.” (1996:15)

“Ağıl kapısından içeri giren keçiler sağılır... kahvaltıdan sonra keçiler yine serbest bırakılırdı.” (1996: 15)

“Keçi sürüsünün peşinden koşmak başka zevkti.” (1996:16)

“At üstünde devriye gezerken İngilizce, Rumca okur, her alanda bilgisini artırmaya çalışırdı.” (1996:17)

“Kara burunlu boz eşeğin anırması bazan kırmızı ibikli horozun sabah müjdesinden evvel olurdu.” (1996:15)

“Ve toplanma yerine geldikçe köpekler dağılmaya başlardı tepelerin ardına.” (1996:15)

“O gün köpeğime maşa ile vurmuş beni çok üzümüştü.” (1996:118)

“Tekir adında ... bir kedimiz vardı.” (1996:118)

"Ben anneannemin kucağında, kedimi almadılar diye ağlıyordum." (1996:17)

Keçilerin boynuna çan takılırdı:

"Kara davar derlerdi keçi sürüsüne ve uzaktan çan sesleri, kopek havlamaları gelirdi güneş batarken." (1996: 13)

Yazarın canlı hayatına önem verdiği ve hiçbir varlığın acısına dayanmadığı anlaşılmaktadır. Farelere kıyamayıp serbest bırakması ve yılanların farelere saldırışını adetâ bir çatışma gibi yorumlaması bu düşüncenin bir delili sayılabilir. Diğer yandan, kedilerin fiziki özellikleri ve kuşların ötüşüne olan ilgisine ek olarak evcilleştirilmiş hayvanları tek tek sayması yazarın bir doğasever olarak yorumlanmasına ipucu oluşturmaktadır.

5. Beslenme ve Mutfak Kültürü

Süt ürünlerinin başında yoğurt gelir. Kıbrıs'ın yoğurdu, hele çömlek yoğurdu meşhurdur:

"Ninem bir çömlek yoğurdu masaya getirir" (1996: 104).

Kıbrıs Türk mutfak kültürü denince akla nefis macunlar gelir. Macun bazı meyve, çiçek ve nadiren bir kısım sebzelerden yapılan, misafirlere tatlı yerine ikram edilen bir yiyecektir. Özellikle taze ceviz, hurma, limon çiçeğinden,

karpuz kabuğundan, bal kabağından yapılanları nefistir. Kitapta sadece iki yerde macun ikramından bahsedilir:

“Evlerine her gidişte bana macunların en güzelini ikram ederdi.” (1996: 63)

Sayın Rauf R. Denктаş’ın bu macun türlerinden kiraz, kabak ve bademden yapılanı sevdiğini eserden anlıyoruz:

“O güzelim kiraz, ceviz, kabak ve hele badem macunlarını da koyar mıydı buna.” (1996: 124)

Hellim de Kıbrıs'a mahsus, koyun ve inek, inek ve keçi sütünden yapılan bir peynirdir⁴ ve *hellim* denince Kıbrıs akla gelir. *Hellim* kahvaltıda yendiği gibi börek içinde ve makarna üstünde kullanılır:

“... keçiler sağılır, sütler büyük bir kazanda kaynatılır, hellim yapılır, sıcak ekmek sıcak hellim ve taze sütle yapılan kahvaltıdan sonra ...” (1996:15)

---

⁴ Sayın Dinçer Raif’in *hellim* ve Kıbrıs'ta üretilen *tarar peyniri*, *beyaz peynir*, *delikli peynir*, *gamze* (saç örgüsü) *peyniri* hakkında mahallinde yapılan derleme ve mülakatlara dayanan bildirisi bu alanda yazılan çok önemli yazılardan (Raif, 1988: 115-120). [Orijinali, DAÜ Kıbrıs Türk Halk Kültürünü Araştırma Kulübü arşivinde bulunmaktaydı. 2000 yılında bu üniversiteden ayrılmamız üzerine “arşiv” yok edilmiştir. Ancak Kulüb’ün üyeleri arşivlerini yedekledikleri için bugün özel ellerde korunmaktadır.] Bir çeşit sert ve tuzlu peynir olan *hellim*, *hellimli bitta* (*hellim bittası*), *hellim böreği*, *hellim kebabı* ve *tavada hellimli yumurta* yapımında da kullanılır (Hakeri, 1992: 160).

"Dudu hala odun kömüründe, karasaçta hellim böreklerini ... hazırlamış." (1996:76)

"Halamin kara saçta yaptığı hellim böreklerinin benzerini yapacak biri yoktu... Ara sıra Lefkoşa'ya geldiğinde kendisinden bekleneni yapadı, derhal köyden getirdiği yerli unu ile hellim böreklerini hazırlar ve ..." (1996: 76)

Makarna üzerine hellim yerine Kıbrıs Türk ağzında "nor" denilen *lor peyniri* de konur:

"Hasan eniştenin Dudu'su da norlu el makarnası hazırlamıştı." (1996:76)

Türk mutfağının önemli hamur işlerinden olan börek ve çeşitleri Kıbrıs'ta da daima mevcut olmuştur:

"... halamin benim için hazırladığı köy böreklerini..." (1996: 20)

" börekleri yerken konu hep ..." (1996: 77)

Erişte veya Kıbrıs ağzındaki adıyla "el makarnası" da orada mevcuttur:

"... el makarnasını koyardı." (1996: 20)

"... norlu el makarnasını hazırlamışlardı." (1996: 76)

Et yemeklerinin en rağbette olanı kebab da kitapta yerini almıştır:

“Kebapları, börekleri yerken...” (1996: 77)

Kadınlar hamamının yiyecekleri arasında *yalancı dolma* da vardır:

“Kadınlar hamamında yediğim dolmaların tadı hâlâ ağzımda desem yeridir.” (1996: 92)

Sebze yemekleri ve salatalardan sadece haşlanmış kabak ile böğrölce yemeğinin adları zikredilmiştir:

“Haşlanmış kabak ve böğrölce yiyecektik.” (1996: 104)

Ayfiban'da kavun, karpuz ve domates yetiştirilir:

“... akşam üstü bostana giderek kavun karpuz toplardık.” (1996: 16)

“... topraklı domatesleri dişlerken...” (1996: 16)

Bu örneklerden, yazarın yerel yemek kültürünün bilincinde olduğu anlaşılmaktadır.

6. Giyim, Kuşam, Süs

Sayın Rauf R. Denктаş'ın dedesi “şehherli” [yani Lefkoşalı] Mehmet Efendi fes giyer, yasemin dalından ağızlık kullanır, sigarasını amber rengindeki fitilli çakmak ile yakar (1996: 131). Bunlar, Lefkoşalı tiryaki beylerin aksesuarlarıdır. Genç kızlara da ikram için yasemin ve ful çiçeklerinden yapılmış kolyeler takılırdı:

"Eve girip yerimizi aldıktan sonra yasemin ve fullardan oluşan kolyeler kızlara verilir, tatlılar ve kahveler dağıtılır..." (1996: 124)

Bu alıntı, bay-bayan sosyalleşmesine de ışık tutar niteliktedir.

7. Halk Hekimliği

Kitapta halk hekimliği ile ilgili en garip tedavi, ağlayan çocuklara karşı uygulanan tedavi şeklindedir:

"Annem öldükten sonra acı acı ağlandığım günlerde komşular ... okunup üfürülmüş deve fişkısını ağzıma attıklarını ballandıra ballandıra anlatır durur." (1996: 92)

"Kırkayak, böğ ve çiyarla salancı zehirli yılanlar ... yılda birkaç kişinin hayatına mal olurlardı. Bunları tanımak ve zehirlerine karşı alınacak tedbirleri bilmek gerekirdi. Halil enişte bu konuda uzmandı." (1996: 105)

Bu alıntılar ile birlikte, halk hekimliği konusunun "abes ile faydalı" arasında gidip gelen bir çizgide olduğuna dair bir sezgi meydana gelmektedir.

8. Halk İnançları; Törelere, Âdetler, Gelenekler, Görenekler

Kıbrıs Türk halkının en millî inancı, Kıbrıs'ın bir Türk vatani olduğuna dair sarsılmaz inancıdır:

“7 yaşına kadar beni dedem Şehirli Mehmet büyütmiş. Eskinin hikâyesini hep ondan işittim. 1878'de Türk bayrağının gönderden indirilişini, İngiliz bayrağının çekilişini yaşamış, ‘Osmanlı yamandı... Gittiler ama yine gelecekler... Ben göremeyeceğim ama sizler göreceksiniz’ derdi. O gün, Rumların taşkınlığını, bu yüzden Rumlarla Türkler arasında kan akmasına ramak kaldığını o günün acısını duyarak anlatırdı. ‘Yine gelecekler’... Hep buna inanarak yaşayacaktık, çünkü Kıbrıs'ın bir Türk adası olduğunu biliyorduk.”
(1996: 18)

“Kıbrıs, tarihin hiçbir döneminde Yunanistan'ın olmamıştı. Fakat Yunanistan Kıbrıs'a doctor, öğretmen, papaz, avukat göndermek suretiyle Kıbrıs'ta Yunanlık davasını canlandırıyor.” (1996: 18)

“Dedem söylediklerini sık sık ‘Biz bayrağın gönderden indirilişini gören bahtsızlar... Ancak Osmanlı geçici olarak çıktı Kıbrıs'tan... Gelecekler, yine gelecekler...”

Ben görmeyeceğim, fakat siz göreceksiniz" sözleri ile noktalandı." (1996: 34)

Büyükleri ziyaretle duasını almak âdettendi:

"Babam, köyüne ve çok fakir olan aile kökenine bağlılığını bize de aktarmaya çalışırdı. Lefke'ye ayda bir kez Kaza Mahkemesi'ne riyaset etmek için gittiğinde, yaşlı ve fakir teyzesini muhakkak ziyaret eder hatırını sorar, duasını alırdı." (1996:19)

Bir sıkıntıdan, büyük bir borçtan kurtulmak isteyen kurban adardı:

"... evi 450 Kıbrıs Lirasına, sanırım 1932'lerde almıştı. 1841'de ölmezden az önce evin borcu ödenmişti. Kurtuluşun onuruna, aldığı kurbanı kestirmiş, ben ... tanıdık muhtaçlara kesilen et parçalarını dağıtmıştım." (1996: 118)

Su içene yılan bile dokunmaz inancının farklı bir ifadesi:

"Bir defasında, elimdeki hava tüfeğimle suya gelen bir kuşa nişan almıştım. Hasan eniştem 'vay, vay, vay" diyerek yerinden fırlamış, tüfeği elimden almıştı. 'Oğlum su içen kuşa silâh atılır mı hiç, yılan bile atılmaz... Allah kimseyi susuz brakmasın... Suyu gelen canlıya zarar verilmez' demişti." (1996: 16)

Kadınlar çok ağlayan çocuklara iyi gözle bakmazlar, onun, ağlaması ile ailesine ölüm getireceğine inanırlar:

“Annem öldükten sonra acı acı ağladığım günlerde komşuların ‘Ağzını aç aça ağlayıp durdu, annesinin ölümüne neden oldu, böyle devam ederse babasını da yiyecek’ diye ...” (1996: 52)

Annesiz kalan bebeklere süt anne bulunur, sütlü anneler de bu yetimi sevabına emzirirler:

“Galiba bana bir de süt anne bulmuşlar.” (1996: 92)

“Ben büyüdükten sonra süt annemin çoğaldığını gördüm. Galiba bize uğrayan her emzikli kadın ben ağladıkça beni emzirmeyi insanlık görevi bilmiş. Allah hepsinden razı olsun.” (1996: 92)

Kıbrıs Türkleri, çocuklarının Türklerle, hatta ada Türkleriyle evlenmesinden hoşnut olurlar:

“[İstanbul'da okuyup doktor olan] ... Cahit ağabeyimin doctor olup adaya dönmesini ve Aydın'ın annesi Sacide ile evlenmesini bekleyip durmuşlardı. Ağabeyim diplomasını alır almaz Türk tabiyetine geçip orada evlenince konu, herkes için sessiz bir öfke ve protesto hâline dönmüştü.” (1996: 77)

"Babamın ikinci büyük üzüntüsü, Cahit ağabeyimin yazdığı bir mektuptan ablamın da evlenerek Türkiye'de kalma kararını öğrendiği gün oldu. Babamın bu kadar yıkıldığını hiç görmemiştim." (1996: 106)

Birbirini yakından tanıyan aileler arasında "beşik kertmesi"ni "iç güveyiliği" andıran dönürlükler de vardır:

"Sağlıklı ve güzel bir kız çocuğu doğduğu an, benim yengem, Aydın'ın anne annesi tarafından 'işte nişanlın" diyerek kucağıma vermişti... 9 yaşındaydım ve 14 yıl sonra, çocuk denecek yaşta bir kızla, "18 yaşına gelmeden evlenmeyiz" sözünü vererek nişanlanmıştık... ve ben artık bir nevi iç güveyisi olarak Aydın'larda kalacaktım." (1996: 77-78)

Şehirlerde, kadınlar ve erkekler hamama giderler. Hamam, kadınlar için sadece bir temizlenme yeri değil, aynı zamanda bir eğlenme yeri, bir klüptür (TDK'ye göre: kulüp). Çocuklar da belli yaşlara gelince erkekler tarafına terfi ederler:

"Yedi yaşına kadar teyzem ve arkadaşları ile birlikte kadınlar hamamına gderdim. O yıl, son oldu. Kadınlar artık erkeklerin kısmına gitmem gerektiğine karar verdiler. Bu diskriminasyon çok ağırıma gitmişti. Kadınlar hamamında yediğim yalancı dolmaların tadı hâlâ ağızımda desem yeridir. Erkekler tarafında bu tür

lüks yoktu ve erkekler tarafında ilgimi çekecek anatomi örnekleri de yoktu!” (1996: 92)

Ayfiban'da çamaşırlar Karkot deresinin kenarında, taşlar üzerinde, tokaçlarla döğerek yıkanır, tıpkı Anadolu köylerinde olduğu gibi:

“Kadınlar taşlarda çamaşır tokuçlar...” (1996: 13)

Kıbrıslı Türk ailelerinin, özellikle hanımların asırlardır değişmeyen bir damak tadı, millî bir âdeti var: Kahve içmek. Japon hanımların yeşil çay hazırlanmasında gösterdiği itina ve hazzı Kıbrıslı kadınlar da kahve yaparken, hele içerken gösterirler. Onları mutlaka seyretmek gerekir. Kahve, Kıbrıs'ta sadece bir içecek değil, bir meclis, bir haberleşme vesilesi, bir dinlenme vakti, nefis macunların suya bandırılıp tadılma zamanıdır⁵. Kahve sevmeyen de içtimaî bir suç işlemiş gibi kınanır:

“Saffet hanımın evinde kahve asla içilmemeliymiş ve bir daha gelmesin diye kahvenin içine büyülü pis şeyler koyarmış. Benim merakım büsbütün artardı.

---

⁵ Kıbrıs Türklerinin kahve kültürü hakkında ayrıntılar içeren bir bildiri vermiştik. (T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın Milletlerarası VIII'inci Türk Halk Kültürü Kongresi'nde (İzmir, 21-24 Kasım 2011), “Kuzey Kıbrıs'ta ve Bosna'daki Kahve Kültürünün Bazı Unsurları / Some Elements of the Coffee Tradition in Northern Cyprus and Bosnia” başlıklı bir bildiri sunmuştuk. Bu kongrenin bildirileri ilgili bakanlık tarafından, 2019 yılında ekitap olarak yayımlandı (s. 435-452): ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/68273,8-4-gelenek-gorenek-ve—inanclarpdf.pdf?08 Erişim: 17.06.2021.

[Kahvenin yanına] o güzelim kiraz, ceviz, kabak ve hele badem macunlarını da koyar mıydı? Ablam beni üzmem için 'tabii koyar' der ve Saffet hanımlarda su bile içmememi önerirdi." (1996: 124)

Bir de kahvehaneler var, bütün Osmanlı topraklarında, Kıbrıs'ta da. Kahvehaneler öfkeli, sinirli beylerin bir nevi sığınağıdır:

"Dedem her yönü ile ilginç bir kişiydi. Nenemin bitmeyen saldırı ve eleştirileri karşısında 'lâhavle' diyerek bir kerteye kadar sabreder, ondan sonra içinden çıkar ve söyleyeceğini söyler, kapıyı vurup kahveye giderdi. Birkaç saat sonra geri geldiğinde her şey unutulurdu." (1996: 131)

"Günlük çarşı işini dedem yapardı. Nenem onun dönüşünü sanki pusuda beklerdi. Sepet boşaltılmaya başlar başlamaz 'Bak aldığım salatalığa... Bu da domates mi? Şu ete bak, hep yağ, hep letsa (etsiz deri)' diye dedemin sinirlerini harap ederdi. Dedem bir süre 'lâhavle' çekerek bekler; nenemin eleştirileri devam ettiği taktirde sepetteki son bir iki eşyayı olanca gücü ile yere atarak küfürü basar ve kahveye yollanırdı. Nenem arkasından 'Çabuk et... Kahve yerinden kaçmasın' diye son iğnesini saplardı." (1996: 132-133)

“Bu kez nenem ‘sen zaten hangi işi yüzüne gözüne bulaştırmadan yapabildin ki...’ diye son salvosunu atıverdi. Dedem ‘lâhavle’ diyerek kahveye tavla oynamaya gitti.” (1996:135)

Kıbrıslı erkek Türkler içki içerler:

“Çağdaş hekimliğin de içkinin zerresini sağlığa zararlıdır diye yasakladığı bir çağda, büyüklerimiz içki âlemleri ile öğünürlerdi. Birçok yuva içki nedeniyle yıkılmaktaydı. Birçok suçun arkasında ‘içkiliydim’ mazereti vardı.” (1996: 64)

Yazarın vatan ve millet sevgisi, bazı gelenekleri faydalı bulup bazılarını şüphe hatta ürperti ile yaklaşması, betimlemelerinin satır aralarında kendilerini okura hissettirmektedir.

9. Fal, Büyü, Rüya Yorumu, Mezar Ziyareti

Bazı Kıbrıslılar büyüye ve fala fazlaca inanırlar; inanmasalar da ilgi duyarlar. *“Ülkede büyücülük, falcılık yasadır”* (1996: 19) olmasına rağmen bazı bölgenin bu yolla canı yandığı da görülür (1996:19). Pek çok insan büyüden korkar:

“... Çünkü Saffet Hanım kahve içen misafiri sevmezmiş ve bir daha gelmesin diye kahvenin içine büyüdü pis şeyler koyarmış.” (1996: 124)

En yaygın fal, kahve falıdır:

"O gün Kadriye Hanım kahve falıma da baktı. Bu konuda ün yapmıştı. Ben fala inanmıyordum fakat Kadriye hanıma inanmamak da olmazdı" (1996: 63)

Rüyalar ve yorumu ile ilgili olarak, *rüyada uçtuğu görülen hasta ölür* şeklindeki bir bilgiye ulaşıyoruz:

"Rüyalarım da hep zenginleşmiş modernleşmiş köyler, Tahir Ağa'nın veremi atlatıp sağlığına kavuştuğunu görürdüm. Ve sık sık, kanatlanmış, kuş gibi uçtuğunu görürdüm. Bu rüyalarımı ertesi sabah, dağ yolunda anlattığımda etraftan 'hayırdır inşallah' sesleri gelirdi. Tahir Ağa hakkındaki rüya ise hiç iyiye alâmet sayılmazdı. ... Nasıl ki, bir yaz gecesinde, Tahir Ağa Elâsu'dan Ayfiban'a tırmanırken düşüp kalacak ve yaşamını noktalamış olacaktı ..." (1996: 20)

Dinî günlerde dallar ve çiçeklerle yakınların mezarları ziyaret edilir:

"Mersin dallarının arasına çiçekler koyar mezarlığa götürürdük dini günlerde..." (1996: 35)

Yazarın fal ile arasının pek de iyi olmamasına karşın toplumla uyumlu olmak ve gönül almak maksadıyla yerel kültüre uyum gösterdiği anlaşılmaktadır.

10. Halk Edebiyatı, Halk Dili

Kitapta yer yer Kıbrıs Türk ağzından aktarılan ifadeler yer alır. Bunlar aynı zamanda yazarın kimliğini belirten ipuçlarıdır:

“*Seneler geçtik sonra...*” (Hayatım adlı şiirden.
1996:27)

“*pirili*” (bilya, 1996:131-137)

“*Domuzun kuyruğunu kırk yıl mengineye koymuşlar,
yine doğrulmamış.*” (1996: 136)

“*günnasir*” (1996: 20)

“*cikla*” (1996: 21)

“*şehherli*” (1996: 33, 131)

“*macun*” (1996: 63)

“*karotsa*” (1996: 41)

“*hellim*” (1996: 104) vd.

Kıbrıs'ın bir de Midas isimli mahallî kahraman(!)ı vardır. Bu zât, Sayın Rauf R. Denктаş'ın Ayfiban köyü muhtarı Hasan Efendiyi vurarak öldürmüştür:

“*...Ayfiban muhtarı Hasan enişteyi, Midas lâkabı ile
anılan, vaktiyle kendisinde çobanlık yapmış, davar*

hırsızlığından 4 yıl hapis yatmış birisi Lefke'ye giden dağ yolunda vurarak öldürmüştü." (1996:25)

"Midas'ın ölümü", *Karkot Deresi*'nde ayrı bir başlık altında anlatılmıştır:

"Midas, biz köyde tatilde iken, şartlı olarak hapisshaneden serbest bırakılmış ve Kara Hasan'a haber yollayarak 'Hakim Bey köyden gider gitmez kendini yok bil' demişti. Midas'ın dört yıl hapisliğini gerektiren davada Midas'ın çaldığı hayvanları Trodos Dağlarında bulmuş, Midas'ın mahkûm olmasını sağlamıştı. Midas bunu affetmemiş Kara Hasan'ı öldürerek dağa kaçmış, başka kaçaklarla buluşarak dört yıl dağların efesi olmuştu. En sonunda yakalanıp mahkûm olmuş ve idam edilmişti." (1996: 29)

Midas bir şakî olmasına rağmen Mustafa Kemal Atatürk'ü sever. Bu husus yine Sayın Rauf R. Denktaş'ın şahitliği ile sabittir:

"Midas'ı, Hasan eniştemin yanında genç çobanken hatırlarım hep. Yağız, mert bir delikanlıydı. Benden hep, 'Aha o şiiiri ki Mustafa Kemal söyler' diyerek İbrahim Alâettin Gövsa'nın Kurtuluş Kavgası şiiirini isterdi." (1996: 29)

Yazar, Kıbrıs Türk ağızını yer yer kullanmıştır. Yerel kültüre olan yakınlığına rağmen milli bilinci de son derece hissedilir bir durumdur. Kıbrıslı bir haydutun bile Türk Kurtuluş Savaşı Başkumandan'ına olan ilgi ve sevgisini anlatarak; milli duygularını bir kez daha okura göstermiştir.

Sonuç

Bu çalışma, Türk halk bilimi araştırmalarında, özellikle halk bilimi unsurlarının tarihî boyutunu tespitte yazılı kaynakların, anıların önemine dikkat çekmek için yapılmıştır. Kıbrıs Türk halk kültürü üzerinde yapılacak araştırmalarda mahallî gazette, dergi, hatıra ve her çeşit basılı evrakın önemi unutulmamalı, bu türdeki eserler de vakit geçirmeden ciddiyle taranıp, fişlenip millî arşivlere destek sağlayacak malzeme mutlaka temin edilmelidir.

Yazılı, basılı nesnelere fişlenirken sadece Kıbrıs Türklerine has halk bilimi unsurları belirtilmelidir. Çünkü Kıbrıs Türkleri de Selçuklu, Osmanlı ve Türkiye Cumhuriyeti Türklerinin kardeşleridir ve tahminimizce kültür unsurlarındaki farklar aysbergin uçları kadar olmalıdır. Bu sebeple iki kat dikkatli çalışmayı gerektirir.

Sayın Rauf R. Denктаş'ın, *Karkot Deresi*'nde bize ulaştırdığı tarihî halk bilimi unsurları, şehirde büyüyen zekî bir Türk çocuğunun dikkatle gözleyip tespit ettiği, yıllarca

hafızasında koruduktan sonra kitaplarında kullandığı değerli unsurların bir bölümüdür.

Kaynaklar

- Denктаş, R. R. (1996). *Karkot Deresi*, 1. Baskı, Lefkoşa: Kıbrıslı Yayınları.
- Dilçin, C. (Düzenleyen). (1983). *Yeni Tarama Sözlüğü*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları: 503.
- Hakeri, B. H. (1992). *Kıbrıs Türk Ansiklopedisi*, C. I, Lefkoşa: Kıbrıs gazetesinin armağanıdır.
- Harman, D. (1996). "Sunuş", Rauf R. Denктаş, *Karkot Deresi*, 1.Baskı, Lefkoşa: Kıbrıslı Yayınları.
- Örnek, S. V. (1995). *Türk Halkbilimi*, Ankara.
- Raif, D. (1988). Kıbrıs Türk Halk Kültüründe Peynircilik ve Hellim Üzerine Tespitler, *I.Kıbrıs Türk Halk Mutfağı ve El Sanatları Kolokyumu Bildirileri*, Gazimağusa, 21-22 Mayıs 1998, Gazimağusa: Doğu Akdeniz Üniversitesi Kıbrıs Türk Halk Kültürünü Araştırma Kulübü Yayını.
- Şanlıol, M. (1988). Tuzla Köyünde Avcılık Kültürü ve Mutfak Üzerine Tespitler, *I. Kıbrıs Türk Halk Mutfağı ve El Sanatları Kolokyumu Bildirileri*, Gazimağusa, 21-22 Mayıs 1988, Gazimağusa: Doğu Akdeniz Üniversitesi Kıbrıs Türk Halk Kültürünü Araştırma Kulübü Yayını.